

TEODOR BACONSCHI

Efectul de lupă

Câteva priviri asupra
culturii contemporane

POLIROM
2020

Cuprins

I

Noi și Occidentul

Antreprenori intelectuali	7
Vicii, patimi și virtuți	10
Competiție și concordanță	13
Estuar	16
La școală	19
O lecție deschisă	22
Navigând prin ape tulburi	25
Omul providențial	28
Tur de orizont	31
Relativism forțat	34
Unicități	37
Un moment... eminent	40
Milostenie	43
Clasicismul inevitabil	46
Cetăți visate, cetăți ruinate	49
Călătorii	52
Fotbal american	55
Apă plată	58
Theodor Pallady	61
Îndrăzniți (mai mult)!	64

II

Noi între noi

Admirația ca delict	69
Prin capitale	72
Dacismul ca delir	75
Moartea ca valoare adăugată	78
Obstacolul etic	81
Presiunea celorlalți	84
Spre amintire	87
Un documentar de nota 10	90
Atunci și acum	93
Ca la noi... ..	96
Cum să n-o iei razna... ..	99
Cronica optimistului	102
Arta pierdută a dialogului	105
Arhaisme	108
O conversație pe Mess	111
Aferim!	114

III

Noi și Biserica

Filetism	119
Reforma criptoprotestantă	122
Quo vadis?	125
O ezitare milenară	128
Școala diasporei	131
Un prilej luminos	134
Despre umanismul integral	137

Adâncirea în criză	140
Cronica teologică a pandemiei	143
O paralelă inegală	146
Apostolat scandinav	149
Rătăcirea sinelui.....	152
O voce proaspătă.....	155
Captivitatea babilonică	158
Ce urmează?.....	161
Iluzia postreligioasă.....	164

IV

Noi și cărțile

Un creștin înrobît de turci.....	169
Anihilarea speranței	172
Bine este să fim noi aici	175
Dreptul Iov.....	178
Grădinari și demiurghi.....	181
Marea Doamnă	184
Orient Express	187
Scripturile puterii	190
Anticariatul epifanic	193
Biohazard & providență	196
False amintiri, melancolii efective.....	199
Mereu de la zero	202
Bibliofilie.....	205
Evenimentul celor trei tineri	208
Cazul Daniil Harms	211
1001 de nopți.....	214
Nebunia întru Hristos.....	217

O ezitare milenară

Urmăresc și eu „cu atenție și îngrijorare” dinamica ortodoxiei noastre majoritare, care se află într-o dramatică minoritate la scară globală: reprezentăm, ca moștenitori ai Bizanțului, 12% din lumea creștină și 4% din umanitate. Statistic, știința occidentală (catolică și protestantă) produce mai multe referințe (academice și teologice) la Biserica noastră decât reușim noi înșine. Prin poziția lor dominantă, celelalte ramuri ale creștinismului ne fac și pe noi vizibili. Și asta se întâmplă încă din secolul al XIX-lea, când elitele ortodoxe pun – din Rusia până la Atena și Belgrad – temeliile unui învățământ modern. Până azi, manualele universitare pentru cei care vor să studieze propria tradiție răsăriteană sunt tributare conceptelor, metodelor și paradigmatelor explicative fabricate în Apus, de la Reformă încoace.

Această stare de fapt este camuflată sub un discurs autosuficient și triumfalist, psihologic explicabil. Istoria postbizantină a creștinismului răsăritean seamănă foarte vag cu o excursie de plăcere: turcocrăție, apoi războaie balcanice, despotism slav sau, pentru românii din Transilvania habsburgică, un lung regim de apartheid, ca să nu mai pomenim opresiunea „ateist-științifică” a deceniilor comuniste. În plus, lumea ortodoxă contemporană este divizată prin filetisme și autocefalii. Moștenim, de asemenea, ura

antilatină a bizantinilor: după ce Marea Biserică a fost cucerită de otomani, Athosul a preferat protectoratul noii împărății islamice; i se părea inacceptabil cel venețian (căci memoria lui 1204, când latinii ocupaseră Constantinopolul pe navele Republicii, era încă vie). La fel procedaseră bizantinii după sinoadele unioniste de la Ferrara-Florența, când au ales mai curând turbanul decât pălăria de cardinal. Era o stare de spirit întreținută și accentuată timp de un mileniu, după domnia lui Justinian, când imperiul romeilor se orientalizează. Între secolele al VII-lea și al XII-lea, Bizanțul a făcut mai mult comerț și mai multe schimburi culturale cu perșii, arabii și turcii decât cu apusenii de rit latin. Dincolo de mizele sale teognoștice, disputa Grigorie Palamas – Varlaam de Calabria, din veacul al XIV-lea, poate fi citită în aceeași cheie antioccidentală. Trebuie să cunoști aceste antecedente pentru a pricepe reziliența ostilității față de Apus în lumea noastră. Ne-am integrat în UE și NATO pentru că am înțeles (nu era prea greu!) că de acolo provine prosperitatea materială. Mental, stăm însă sub presiunea tectonică a unei îndelungate atitudini polemice: ne agravăm conștient sau nu exotismul, extraneitatea, incompatibilitatea genetică, trăind colectiv o stare de tragică dedublare identitară.

În lumea ortodoxă slavă, prorusismul e ambalat în mitologia celei de-a treia Rome (Moscova). Noi, ca neam latin, tolerăm mai bine dialogul și ne complacem într-un bovarism al romanității. Nu degeaba am fost primul stat post-comunist majoritar ortodox care a binevoit să-l primească în vizită apostolică și ecumenică pe marele papă Ioan Paul al II-lea, un sfânt saurocton, care biruise balaurul bolșevic

(din Polonia natală până la Vladivostok). Conștiința latinității – alimentată și pe filieră greco-catolică – se adaugă influenței majore a Franței asupra construirii statului nostru modern, pentru a face din BOR singura Biserică ortodoxă unde antioccidentalismul persistă, fără să devină doctrină oficială. Bătălia nu e deloc închisă și nici câștigată. Există un național-comunism rezidual, recuperat în cheie populistă și convertit la o retorică a excepționalismului mesianic ortodox: un soi de ghiveci salvaționist, în care noi, poporul ales și nedreptățit de soartă, unim într-o bizară narațiune „spiritualitatea” geto-dacică, cruciadele balcanice târzii și critica morală a „decăderii” apusene de azi. Numai o parte a Sfântului Sinod înțelege că – prin diaspora noastră masivă și prin structura noastră identitară – avem vocația unei ortodoxii în comuniune strategică și intelectuală cu pestrița, bogata și orgolioasa lume occidentală. În ce mă privește, sprijin această perspectivă de trei decenii.

Școala diasporei

Din tinerețe am fost în Biserică. Bine, am fost în ea prin Botez, dar m-am apropiat de Hristos după ce, în liceu, am citit Noul Testament, trăind ulterior un moment „pascalian” de revelație a existenței lui Dumnezeu. S-au adăugat acestor experiențe și cele livrești: teologii ruși din exil, descoperirea literaturii patristice, lecturi critice din filozofii religioși europeni și familiarizarea cu generația lui Dumitru Stăniloae, Nae Ionescu, Nichifor Crainic etc. Pe măsură ce căutam să cuprind mental fresca istoriei intelectuale a Europei, mă apropiam de nucleul său creștin, mereu iradiant. Această *preparatio evangelica* m-a determinat să aleg studiile teologice, unde – deși subiect al dictaturii comuniste – am putut obține o educație completă, incluzând istoria religiilor și bizantinologia, arheologia biblică, limbile clasice sau artele sacre și principiile elocinței. Chiar dacă, după 1989, am urmat o altă cale – nu prea îndepărtată pe plan cognitiv, dar tot mai diferită pe plan profesional (căci am îmbrățișat calea diplomației) –, am rămas mereu preocupat de teologie, antropologia religioasă, dialogul ecumenic și identitatea creștină a Europei, nedespărțindu-mă de mediile ecleziale și, prin urmare, de lumea clericală, cu tot cu ierarhia ei episcopală. Mi-a fost dat să-i cunosc personal pe mai toți membrii Sfântului Sinod, indiferent de eparhie și generație

sau de nivelul cărturăresc al fiecăruia. Aceasta era și o modalitate de a rămâne, dincolo de familia spirituală, în propria familie, definită printr-o destul de amplă genealogie sacerdotală. Am avut, cum s-ar spune, un punct de observație competent, punând la socoteală și cele trăite în Grupul de Reflecție pentru Înnoirea Bisericii, unde am asistat la tribulațiile unor figuri ecleziastice presate să se retragă din pricina văditei lor colaborări cu defunctul partid unic și cu Securitatea.

La cârma Bisericii Ortodoxe ieșite din captivitatea babilonică a totalitarismului roșu s-au aflat și oameni „vechi”, și ierarhi mai tineri, pregătiți pe vechiul calapod, însă capabili să se adapteze noilor condiții istorice. În anii '90, au pătruns în Sfântul Sinod o seamă de personalități ale noului val, școlite în Occident și echipate cu o cultură generală rezonabilă. Cu toții au pus umărul la renașterea BOR, construind, restaurând, profitând inteligent de roadele libertății regăsite. Firește, umbrele trecutului care nu vrea să treacă s-au prelungit în viața și lucrarea multora. Vechile ticuri național-comuniste au produs adesea mesaje filetiste, antiecumenice și, până azi, antioccidentale. Important e că, de la vârf, când Patriarhul Teoctist a admis vizita papei Ioan Paul al II-lea în România, ierarhia ortodoxă a consimțit, grosso modo, la reorientarea țării spre NATO și UE. Inerțiile au fost învinse. S-a ivit treptat chipul unei ortodoxii latine, deschise către destinul firesc al unui stat democratic. Din acest unghi, dincolo de contraexemplele punctual decepționante, BOR a servit interesul de durată al românilor.

Anumiți ierarhi au devenit „victimele” amintitului succes. S-au închis în palate. Au mizat exclusiv pe „ziduri”, pe

confortul personal și pe lucrative conivențe politice, uitând să iasă la pescuit de oameni. Conduita lor opacă a hrănit (printre altele) un curent anticlericalist, care a înstrăinat multe suflete de potirul euharistic, răpindu-le bucuria comuniunii și echilibrul sufletesc. Legătura lor cu elita mireană a Bisericii s-a diminuat până la stridente note de ostilitate prea puțin părintească. La adăpostul a 15 ani de liniște prosperă, ei n-au anticipat bătăliile profilate în galopul secularizării. Speranța revenirii la realitate e întrupată de modelul episcopilor tineri, căliți pastoral în sânul diasporei. Alfabetizați digital, obișnuiți cu drumurile apostolice, exersați în ambianța unor democrații avansate, aceștia pot acum să redea BOR ora exactă a timpurilor noastre. Le vom fi alături în lupta cea bună pentru revitalizarea misiunii și pentru o apologetică nuanțată, consistentă, necesară precum aerul curat.